

האם אומרים מיגו במקום עדים

- א. פתיחה
- ב. הצעה לפיה לכולי עלמא אין אומרים מיגו במקום עדים
- ג. הצעה לפיה יש דעה שאומרים מיגו במקום עדים וביאורה

א. פתיחה

למדנו בגמרא כתובות כז, א-ב:

בעי רב אשי: אמרה לא נחבאתי ולא נטמאתי, מהו? מי אמרינן מה לי לשקר, או דלמא לא אמרינן? ומאי שנא מההוא מעשה דההוא גברא דאגר ליה חמרא לחבריה, אמר ליה: 'לא תיזיל באורחא דנהר פקוד דאיכא מיא, זיל באורחא דנרש דליכא מיא', ואזיל איהו באורחא דנהר פקוד ומית חמרא, אתא לקמיה דרבא, אמר ליה: 'אין, באורחא דנהר פקוד אזלי, מיהו לא הווי מיא', אמר רבא¹: 'מה לי לשקר, אי בעי אמר ליה באורחא דנרש אזלי', ואמר ליה אביי: 'מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן'. הכי השתא?! התם ודאי איכא עדים דאיכא מיא, הכא ודאי איטמי? חששא הוא – ובמקום חששא אמרינן.

מיגו במקום עדים קיים בדרך כלל במצב בו אם נאמין לטענת המיגו נמצא שנסתר מעדים או ממציאיות ברורה שמוכיחים להיפך. אמנם במקרה דנן לכאורה שונה הדבר, במקרה זה אם נאמין לדבריו כהוייתם בשל הנאמנות שיקנה המיגו, הרי שניסתר ממציאיות ברורה או מעדים שמוכיחים להיפך. ניתן לומר שבאמת אין הבדל בין שני המצבים. זאת, כיוון שעדים הינם הראיה המוחלטת ביותר שקיימת בתורה, נמצא שכל סוג אחר של ראיה שאינו ממינס אין בכוחו לסתור עדים, ולכן לא יתחשבו בו כאשר ישנה התנגשות בינו לבין עדים. לפי תפיסה זו שהיא התפיסה הפשוטה יקשה מה סבר רבא, האם באמת ניתן לומר מה לי לשקר במקום עדים? הלא בין אם נסביר שמיגו הינו כוח הטענה כלומר, שהוא מעין ראיה שיש להכריע את הדין על פי טענתו כיוון שהיה בכוחו לטעון טענה אחרת שתזכה אותו

¹ כך גירסת דפוס וילנא, אך הריטב"א (בבא מציעא פא, ב – ד"ה אמר רבה) העיר שיש לשנות את הגירסא: "והכא רבה גרסינן בה"א כי התם, דאי גרסינן רבא קשיא דהתם (בבא בתרא ג, ב) אמרינן אביי ורבא אמרי תרווייהו מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן, ויש גורסין הכא רבא ומפרשי דההיא דהתם בטר דאהדריה אביי הכא, וכן כתבו בתוספות, ואין צורך".

בדין. ובין אם נסביר שמשמעותו הוא **נאמנות שברור שהטוען הינו דובר אמת**² כי אם רצה לשקר יכול היה לבחור בטענה טובה יותר עדיין אין כוח זה חזק יותר מעדים שעליהם אמרה תורה (דברים יט, טו): "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר".

ב. הצעה לפיה לכולי עלמא אין אומרים מיגו במקום עדים

מרבית הראשונים נוקטים בעמדה שאין אף דעה בגמרא שסוברת שאומרים מיגו במקום עדים. אשר לדברי רבא כאן וכן בבבא מציעא פא, ב (המקבילה לגמרא כאן) מבארים הם שנחלקו עד כמה ניתן ליישב ולהתאים בין טענתו לדברי העדים והמיגו. הריטב"א (כתובות כז, ב – ד"ה והאי עובדא) הקשה את קושייתנו ותייך:

והאי עובדא דנהר פקוד כבר פרישנא לה בפרק המפקיד (בבא מציעא פא, ב) גם בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא לא, א) בסיעתא דשמיא דכל היכא דהוה מגו במקום עדים ממש אפילו רבה מודה שאין אדם נאמן בשום מגו כנגד העדים, אבל הכא לא היו עדים ממש כנגדן אלא שעל הרוב שכיחי תמן מיא וכיון דכן סבר אבבי דהא הות בעדים, ורבה סבר דכיון דזמנין דליכא מיא אף על גב דמיעוטא הוא שפיר עבדינן מינה מגו.

אי נמי דהכא מתרצינן דיבוריה משום מגו דהכי קאמר: 'לא היו תמן מיא דלימות בהו חמרא', וכדאמרינן התם בזה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי ואייתי האי סהדי דאבהתיה היא ואייתי האי סהדי דאכלה שני חזקה דאמר רבה מה לי לשקר אי בעי אמר מינד זבנתיה ואכלתיה שני חזקה ואמרו ליה אבבי ורבא מה לי לשקר במקום עדים, וטעמא דרבה משום דכיון דאית ליה מגו מתרצינן טענתיה דבעי לומר של אבותי שלקחיה מאבותיך אי נמי דסמכי עלה כדאבהתי, ואבבי ורבא סבירא להו דלית לן לתרוצי לישניה כלל אחר שבאו עדים כנגד הרגילה שבטענתו והילכתא כותייהו.

הריטב"א מתייחס בדבריו לסוגיה בבבא בתרא לא, א:

זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, האי אייתי סהדי דאבהתיה היא, והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה – אמר רבה: מה לו לשקר? אי בעי אמר ליה: מינד זבנתה ואכלתיה שני חזקה. אמר ליה אבבי: מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן³.

² לשורשי מחלוקת זו עיין בקובץ שיעורים חלק ב, ג-ד; גרנייט קלו; גר"ש שקופ בבא מציעא, ה.

³ וחוזרת על עצמה גם בלג, ב רק בחילופי שמות האמוראים:

"זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, האי אייתי סהדי דאבהתיה הוא, והאי אייתי סהדי דאכל שני חזקה, אמר רב חסדא: מה לו לשקר? אי בעי אמר ליה: מינד זבינתה ואכלתיה שני חזקה. אבבי ורבא לא סבירא להו הא דרב חסדא, מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן".

כמו הריטב"א, גם הרשב"ם בדף לא, א פירש באופן שניתן לומר שמחלוקתם אינה אם אומרים מיגו במקום עדים או לא, אלא שנחלקו עד כמה ניתן להגמיש את דבריו של הטוען "של אבותי", לומר שכוונתו ל'אבותי שקנו מאבותיך', בדיוק באותה צורה שזה נעשה במחלוקת עולא ונהרדעי ביחס לטוען וחוזר וטוען המובאת לאחר מכן. אך בסוגיה בדף לג מפרש הרשב"ם את המקרה באופן שישנה סתירה מוחלטת לעדי השני, שכן הלה הביא עדים שהקרקע של אבותיו "עד יום מותם ומעולם לא מכרו לאבותיו של זה השני". אם כן, בהכרח ישנה מחלוקת מנוגדת האם אומרים מיגו במקום עדים או שלא אומרים. לאור פרשנות זאת חוזרת ועולה השאלה כיצד ניתן להעמיד ראייה כנגד הראייה של עדים שהיא הראייה החזקה ביותר?

ג. הצעה לפיה יש דעה שאומרים מיגו במקום עדים וביאורה

ישנן שתי דרכים בהן ניתן להלך כדי לנסות להבין כיצד ניתן להעמיד איזה שהיא ראייה כנגד עדים. האחת, לנסות לערער את תוקף הראייה הקיימת בעדים. השנייה, להפוך את העדים ללא רלוונטיים ביחס לראייה האחרת המוצעת לפני בית דין.

לצורך ביאור הדרך הראשונה נעזר בדברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה ח, א-ב:

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה... ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעיינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר... ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראייה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר (שמות יט, ט): 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם', מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה. נמצאו אלו ששולח להן הם העדים על נבואתו שהיא אמת ואינו צריך לעשות להן אות אחר, שהם והוא עדים בדבר **כשני עדים שראו דבר אחד ביחד שכל אחד מהן עד לחבירו** שהוא אומר אמת ואין אחד מהן צריך להביא ראייה לחבירו, כך משה רבינו כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות... כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים **ואף על פי שאין אנו יודעין אם העידו אמת אם שקר**, כך מצוה לשמוע מזה הנביא אף על פי שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולט.

כלומר, לפי דברי הרמב"ם עולה שגם עדים אין הם מבררים את האמת של מה שנעשה אלא רק דרך הנהגה שציווה ה' כיצד יש להכריע כאשר ישנה התנגשות בין שתי ראיות. נמצא שאם נסבור שמיגו הינו נאמנות המבררת שהאדם דובר אמת הרי שבמובן מסוים אולי מיגו עדיף על עדים.

לצורך ביאור הדרך השנייה נעיין בפרשנות הרשב"ם לדף לג, ב כיצד הוא מבאר את שורש המחלוקת בעניין זה. הרשב"ם (ד"ה אמר רב חסדא וד"ה מה לי לשקר) מפרש את דברי רב חסדא ואביי ורבא כך:

מה לו לשקר – לזה שיש לו עדי חזקה במאי דטעין דשל אבותיו היא, אי בעי הוה אמר ליה להאי שיש לו עדות זכות אבות, מינך זבינתה ואכלתיה שני חזקה, הלכך מיגו דמצי טעין הכי **ויזכה בטענה זו** והוא לא חשש לטעון, כי טעין נמי של אבותיו אף על גב **דמכחיש להו לעדים מהימן**.

מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן – כלומר כל טענה שאדם טוען כגון זה שאמר של אבותי ואתה רוצה לקיימה על ידי מה לי לשקר **וטענה זו מכחשת עדים** כי הכא – לא מהימנינן ליה שהרי העדים מעידים שטענתו שקר **והיאך תקיימנה על ידי מה לי לשקר** הלא ודאי משקר הוא! וחזקת השלש שנים אינה כלום דהויא לה חזקה שאין עמה טענה. והכי הלכתא.

נראה בפשטות לחלק באופן הזה. לפי שיטת רב חסדא אנו בוחנים את העדים שהביא השני. הלא העדים האלו טוענים שהקרקע היתה של אבותיו אך אין זה שולל אפשרות שקנו מהם את הקרקע או שהם נתנוה במתנה. ראייה זו הינה תלוית טענת מי שבא כנגדם ואינה ראייה העומדת באופן אובייקטיבי בפני עצמה. הראייה לכך היא שאם הוא יטען טענת לקחותי מהם הוא יהא נאמן ולא יצטרך להוכיח זאת אלא סגי בעדי חזקת שלוש שנים כפי שהביא.

לאור ניתוח זה ניתן לטעון, שכיוון שהוא יכול לטעון טענה אחרת המזכה אותו בנכס, מוכח **שהעדים אינם עדים** שראייתם חזקה. ממילא, אף אם יטען טענה שבה הוא מכחיש את העדים הרי שהוא נאמן כיוון שהוא עומד בנכס בזכות הטענה המזכה אותו בו **וכאילו הוא מוחזק עבורו**. כוח זה הופכו למהימן בטענתו ויכול להכחיש בה את העדים. לעומת זאת, אביי ורבא טוענים שכיוון שיסוד סברת מיגו אינו הכוח שהוא מקבל לטענתו אלא מה לי לשקר. כלומר, כיוון שיכול היה לטעון טענה אחרת הוא נאמן בטענה זו שבחר לטעון כיוון שכנראה היא אמת ועל ידה הוא רוצה לעמוד בנכס. ממילא, כיוון שהיא מוכחשת על ידי העדים הוא ודאי אינו יכול לקיימה אלא היא שקר. לאור זאת, ניתן לעמוד על דיוק דברי הרשב"ם שבשיטת רב חסדא כתב שהוא מכחיש את העדים ומהימן, כיוון **שעומד בכוח הטענה המזכה אותו**, בעוד שבשיטת אביי ורבא כתב שהעדים מכחישים את טענתו ולכן לא יוכל לקיימנה, כיוון שהוא **רוצה לעמוד בטענה שהוא טוען** והיא נסתרת על ידי העדים.

לאור דברינו, מוכרחים לחלק בין שני המצבים שתיארנו בראשית דברינו. במצב בו אם נאמין לטענת המיגו נמצא שניסתר מעדים או ממציאאות ברורה שמוכיחים להיפך אז ניתן לפרש כדברינו וישנה דרך בה ניתן להעמיד דעה הסוברת שאומרים מיגו במקום עדים. אך במקרה המוצג בכתובות כז, ב שבו אם נאמין לכל דבריו כהוייתם בשל הנאמנות שיקנה המיגו, הרי שניסתר ממציאאות ברורה או מעדים שמוכיחים להיפך, וכיוון שהוא מעמיד את העדים כנגד טענתו בדבריו לא ניתן לטעון מיגו כנגדם כלל, ובהכרח יהיה צורך לבאר כפי שביארו הראשונים שם. לאור זאת ברור שאין סתירה בין הגמרא בכתובות לגמרא בבבא בתרא בדעתו של רבא ואין בהכרח צורך לשנות את הגירסא.